

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ШТРАЈК РАДНИКА У ФАБРИЦИ ВУНЕНИХ ТКАНИНА БРАЋЕ МИНХ У ПАРАЋИНУ

Штрајк у фабрици вунених производа избио је 26. јула 1891. године. Скоро сви радници напустили су фабрику и изашли на улице Параћина. Они су се побунили због малих надница, које, и поред честих обећања, нису подизане. Дневнице су износиле 60 – 80 пара. С друге стране, захваљујући њиховом раду, како је наведено у *Дневном листу*, Самуил Минх је зарађивао велики новац, који је улагао у зграде и машине, и на тај начин увећавао своје богатство.

Радно време трајало је од 5 сати ујутру до 20 часова увече. Радници су имали одмор од 20 минута за доручак и 50 минута за ручак. Укупно је радно време износило 14 сати. У протесту су упоређивани услови живота и рада, рада у фабрици и робијаша у затворима, и однос државе према њима. Држава је прописала добру храну и одело за робијаше, и одредила колико сати дневно раде, док је фабричке раднице оставила без заштите.

Осим односа према радницима, Минхова фабрика је избацивала отровну сапуницу у реку, тако да је она кроз Параћин протицала прљава и затрована. Неколико пута је срески начелник доносио наредбе да се обустави испуштање отровних материја у реку, али безуспешно. Још 1884. године, на основу хемијске анализе, министар је наложио Минху, да у интересу здравља људи и стоке, сачини канал око вароши, и да се избегне загађивање реке у самом Параћину. Налог министра није испуњен. Општини није Минх плаћао никакве прирезе, па ни за одржавање путева које је оштећивао у вредности за око 200 дуката годишње. У име „*младу грађана Параћина*“, притужбе на рад Минха потписао је неки В. Милошевић.¹⁷³

Минх је у одговору изнео „*пред јавно мњење неке ствари које су извесни несавесни људи често пута износили свету у сасвим другом облику, но што су не би ли успели да униште оно мишљење, које се има о мени у народу.*

¹⁷³ *Дневни лист*, бр. 164, 30. јули 1891. година.

Ја сам у тим нападима представљен као човек који нема ни искре срца ни осећања према радницима, који им чини обећања па их не одржава, који живи искључиво за новац и гомила га на рачун њихове грбаче.

Радници фабрички представљени су као право робље. Зарада тек да се одржи душа. Рад об беле зоре до мркла мрака, и дању и ноћу. Процент морталитета ужасава.

Није, на томе, никакво чудо што се једнога дана дигло „све листом“ против господара и узело да штрајкује, да на тај начин присили фабриканта да му да све што тражи и на шта има право.

Није, мислим, потребно ни помињати да ја нисам индустријалац у тој...да потрошим све што имам. Ја пристајем радо да радим што хоћу да течем, што желим да уложим свој капитал. Али моја жудња за тековином није никада погазила оне принципе, која је прописала савест човеку. Нигде, никад, ни једним својим актом нисам показао да у мени нема човечанских осећања, и пошто се ја налазим у положају одбране, хоћу да кажем, што ми иначе скромност не би допустила рећи, шта сам урадио као човек.

Ја сам, ретроспективу Бр. Минх, пошто у име нас обојице говорим, те исте раднике, према којима ја тако ужасно поступа у сваком погледу, по казивању у „Дн. Листу“ и „Слободи“ осигурао из моје властите побуде код једног веома солидног бечкога друштва, тако да сваки радник, онеспособљен у раду, прима док је жив своју зараду, утврђену књигама. Породица пак сваког радника, који изгуби живот у послу, има да прими осам стотина пута његову дневну зараду.

Ја сам, сем тога, основао болничку касу радничку, којој сам дао основни улог, поред којег а дајем на сваку уложену суму радника трећину те суме.

То двоје довољно би било да јавно мњење добије право мишљење о мени, и без још непосреднијих доказа.

У фабрици мојој има само 20% радника, који раде за надницу. Све оно остало зарађује по количини посла који изради. Који више ради, више и заради. Ту, дакле, не може бити речи о радном времену које се смањује само тамо где је реч о надници. Кад би се овако смањивала, значило би: оволико смеш да зарадиш, више не!

Што се времена тиче, у мојој фабрици ради се дванајест часова, од шест часова у јутру, јер тек онда почиње управо рад, па до шест у вече, тако да се има за доручак двадесет минута, за ручак један сат а за ужину двадесет минута одмора. Ноћу раде само они, који нису радили дању, а рад ноћни траје колико и дневни.

Колика је пак, у опште, зарада мојих радника, без обзира на то да ли се ради на надницу или по тежини урађеног посла, може се видети из поређења зараде радника на западу, бољих од наших, вештијих за манипулацију машина, с радом радника у нас, који недовољно обикнути, за

приличан проценат кваре махине више но радници на западу. Ја тврдим, и кадар сам доказати, да је радник у мојој фабрици у Параћину плаћен најмање 50% више но радник на западу, што се чини доиста много, кад се узме на ум и разлика у скупоћи живота. Ко хоће да се нарочито увери о томе, нека пође по Параћину и околини, па нека упита како стоје куће фабричких радника и како су некада стајале; разуме се, оних радника који су умели корисно употребити своју зараду. Толико одужених дугова, умножених имања, удомљених девојака, благодарећи параћинској фабрици, која је створила прилике многој снази, дотле не употребљеној, да ради, да тече! Тековина је у фабрици у тој мерти већа од тековине у земљорадничким пословима, да радници, који имају своје земље, плаћају другима да им земљу раде, док они долазе редовно у фабрику да ту потроше своју снагу за скупље паре.

Фабрика браће Минх у Параћину

У мојој фабрици је минимална надница 0,80 п.д. коју зарађују нејака лица, не корисна или веома мало корисна код својих кућа, а зарада вредних и вештих радника пење се и до 14 динара недељно. Да је та зарада довољна, најочигледнији доказ то је, што се до штрајковања није чуо ни један глас негодовања, није видео ни један знак незадовољства, претеча сваке озбиљније размирице између фабриканта и радника. Ја, према томе, нисам имао ништа да обећавам радницима, нити сам и обећавао, нити бих им био могао чинити каква обећања о повишењу зараде, без излагања очигледној штети.

Но кад је реч о неодржаним обећањима, о злом поступању према радницима, о ненаситливој себичности, онда је реч о карактеру једнога

човека. Убеђен, као што рекох раније, да је нападнутоме човеку допуштено говорити о себи, ја имам само да упутим свакога онога, који нема довољно уверења у корист моју, на онај део народа српскога с ким радим, да му народ каже каква је моја мера. Оно што се купује за фабрику Минхову, мора бити тачно подмерено, увек, без изузетака, тако тачно да мени врло често народ поклоне шаље из захвалности што не радим онако како раде многи други, да се тако благо изразим. И ја имам толико осећања према једном човеку, продавцу, нећу ни сламку његову бесправно, а свесно давим, с друге стране, за своје интересе, радника, мучим и злостављам човека, који, радећи за своје добро, ради и на мојем делу! Баш да сам и хрђав човек, да у мојем срцу нема довољно осећања према људима, па не бих био пријатељ таквога система, који не осигурава ни у колико предузеће но даје само тренутне користи. Ја не бих ни мало познавао своје интересе, кад бих, не водећи рачуна о здрављу радника, о томе колико су кадрови издржати без штете по њихов организам, пустио да пропадају нешто. Нешто онеспособљено и помрло, а живи, у интересу здравља, напустили посао, то бих ја остао без радника.

На велику жалост мојих непријатеља, у мојој фабрици умрло је највише десет радника за последњих пет година.

Но кад је у мојој фабрици сваком потаман, кад је све у њој на своме месту, откуда онда онај штрајк? На то је одговорио јучерашњом изјавом у „Дн. Листу“ сам председник скупа на коме је решено да се штрајкује, изнесав пред читаличку публику отворено и јасно сву ствар, да је штрајк дело неколико њих, од којих су се двојица нарочито одликовала у ревности да буне раднике.

Штрајк је, дакле, дело неколико мојих непријатеља, којима је један део радника послужио, до душе за кратко време, као оруђе за њихове намере да ми нашкоде.

То могу да потврде сви радници који су се дали завести наговорима тих људи.

Зар није сада природно мислити да су и напади у „Дн. Листу“ и „Слободи“ само Одјек тога истог непријатељства, пунога прљавштине и клеветништва?!

Да, непријатељства пунога клеветништва! Ја то тврдим отворено пред целим јавним мњењем, и с правом тврдим то. Параћин није у пустињи. Фабрика је само неколико минута од вароши. Нека надлежне државне власти испрате комисије, нека дођу приватна лица, нека дође ко год хоће, да види, и да чује шта се ради и како се ради да ли онако како гласе напади или овако како ја кажем; да се увери на лицу места колико има отровне сапуњавице, бледих лица, мизерије код радника итд. итд; да закључи да ли ја доиста заслужујем толику пажњу у симпатију народнога представништва, владе, или не, да ли сам својим радом и животом као

индустријалац с правом стекао пријатељства толиких угледних људи у земљи, чијим се пријатељством поносим толико исто колико се поносим непријатељством потстрекача мојих радника и мојих клеветника, према којима ћу употребити све мере, законом допуштене, да за своје понашање искусе заслужену казну.

*Параћин 8 августа 1891 год.
С. Минх¹⁷⁴*

¹⁷⁴ *Дневни лист*, бр. 173, 11. август 1891. године.